

تدوین راهبردهای توسعه کارآفرینی کشاورزی در بین دانش‌آموختگان رشته‌های کشاورزی و منابع طبیعی

محمد مهدی مردان‌شاهی^۱ و محمدعلی روشن‌فر^۲

۱- دکتری کارآفرینی، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری، (نویسنده مسوول: mehdi1352@yahoo.com)

۲- دانشجوی دکتری، دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری

تاریخ دریافت: ۹۳/۱۲/۱۷ تاریخ پذیرش: ۹۴/۶/۱۶

چکیده

امروزه کارآفرینی دانش‌آموختگان نقش روزافزونی در حل مشکل بیکاری و توسعه اقتصادی جوامع یافته است. برخورداری دانش‌آموختگان از توانمندی و مهارت‌های کارآفرینی می‌تواند به حل مسأله بیکاری، رونق و توسعه بخش کشاورزی منجر شود. از این‌رو در این تحقیق به بررسی و تحلیل راهبردهای افزایش کارآفرینی دانش‌آموختگان رشته‌های کشاورزی و منابع طبیعی با استفاده از روش پیمایشی و مطالعه میدانی و به کمک مدل راهبردی ماتریس SWOT پرداخته شد. بدین منظور از نظرات ۹۰ کارشناس در سه گروه کارشناسان جهادکشاورزی، سازمان نظام مهندسی کشاورزی، اعضای هیئت علمی و دانش‌آموختگان رشته‌های کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری استفاده شد. بر اساس نتایج این تحقیق در محیط درونی ده نقطه قوت و هفت نقطه ضعف و در محیط بیرونی ده فرصت و ۱۴ تهدید شناسایی شد. سپس نتایج نشان داد که کارآفرینی دانش‌آموختگان در محیط درونی دارای قوت نسبی و در محیط بیرونی دارای تهدید نسبی است. بنابراین با توجه به توانمندی‌ها و ظرفیت‌های موجود اجرای راهبردهای محافظه‌کارانه در اولویت قرار دارد. در پایان برخی راهبردها برای توسعه کارآفرینی دانش‌آموختگان کشاورزی پیشنهاد شد.

واژه‌های کلیدی: کارآفرینی دانشگاهی، دانش‌آموختگان، رشته کشاورزی، ماتریس SWOT

مقدمه

در این میان توجه به رشته‌های کشاورزی و منابع طبیعی از اهمیت خاصی برخوردار است. چرا که با فعال شدن آن‌ها در این حوزه می‌توانند بخش کشاورزی سنتی را متحول و تولید را در کشور رونق بخشند. اما با وجود صرف هزینه‌های اجتماعی بالا برای آموزش عالی، همچنان مسأله کارآفرینی دانش‌آموختگان در رشته‌های مرتبط دانشگاهی به ویژه کشاورزی و منابع طبیعی به یکی از نگرانی‌های تصمیم‌گیران و سیاست‌گذاران نظام تبدیل گشته است.

در زمینه نقش آموزش عالی در توسعه کارآفرینی مطالعات مختلفی صورت گرفته است که هر کدام از جنبه متفاوتی به موضوع نگریسته‌اند و به عوامل مختلفی اشاره داشته‌اند. فیروزکوهی (۷) در پژوهش خود درباره عدم اشتغال دانش‌آموختگان، دلایل مختلفی را برای افزایش نرخ بیکاری در میان دانش‌آموختگان آموزش عالی ذکر نمود، از جمله این که الگوی فعلی نظام آموزش عالی کشور بر اساس تقاضای اجتماعی شکل می‌گیرد نه تقاضای بازار. در نتیجه با افزایش جمعیت جوان متقاضی تحصیلات دانشگاهی، جمعیت بیش‌تری وارد دانشگاه‌ها می‌شوند. وی پیامد این سیاست را بروز عدم تعادل میان عرضه و تقاضای نیروی انسانی متخصص و نهایتاً بیکاری دانش‌آموختگان دانست. زمانی (۱۵) به این مسأله اشاره نمود که فرهنگ عمومی، هنجارهای متعارف حاکم بر خانواده‌های ایرانی

سرمایه انسانی کارآمد بر اساس نظریات اقتصادی به عنوان مهم‌ترین مؤلفه رشد و توسعه جوامع به شمار می‌آید. به عبارت دیگر عمده‌ترین مسأله‌ای که باعث رشد و شکوفایی هر کشوری می‌شود، تغییر در کیفیت نیروی انسانی است (۵). بی‌شک نیروی کار آموزش دیده و کارآفرین مهم‌ترین نقش را در پیشرفت کشورها ایفا می‌کند. نیروی کار مؤثر به میزان زیادی تحت تأثیر میزان خلاقیت، نوآوری و کارآفرینی است. تجربه کشورهای پیشرفته نیز بیانگر این واقعیت بوده که کارآفرینی نقش محوری در پیشرفت اقتصادی و اجتماعی داشته است (۱۱).

گسترش کارآفرینی در میان متخصصین و دانشگاهیان از اهمیت بیش‌تری برخوردار است. چرا که بخش اعظمی از جمعیت کشور ما را جوانان تشکیل می‌دهند و درصد جوانان با تحصیلات دانشگاهی پس از انقلاب اسلامی به طور چشم‌گیری در حال افزایش بوده است. کشور ما از موهبت جوانان با تحصیلات بالا و متخصص بهره‌مند است که نقش مثبت آن در پیشرفت کشور غیرقابل انکار است. گرچه انتظار بر این است که بازده تحصیل دانش‌آموختگان دانشگاهی در جامعه مثبت باشد، اما ملاحظه آمارها و گزارشات حاکی از وضعیت نابسامان اشتغال دانش‌آموختگان در رشته‌های مرتبط تحصیلی می‌باشد (۱۵).

رفتار کارآفرینانه نمی‌باشد، بلکه مانع رشد و توسعه کارآفرینی در بخش کشاورزی نیز می‌باشد. جعفرزاده و بازرگان (۱۰) نیز عوامل مختلف مدیریتی، جمعیت شناختی، تحصیلی، روانشناختی و محیطی را به عنوان عوامل مؤثر در کارآفرینی دانش‌آموختگان دانشگاه تهران معرفی نمودند.

لذا با توجه به مطالعات انجام شده در خصوص عوامل مختلف اثرگذار بر محیط درونی و پیرامونی کارآفرینی دانش‌آموختگان و نقش تعیین کننده دانشگاه‌ها به عنوان متولی اصلی پرورش نیروی متخصص جامعه، شناخت این عوامل به تحلیل و درک بهتر وضعیت موجود و اتخاذ سیاست‌های مناسب برای بهبود عملکرد کارآفرینی دانشگاهیان کمک می‌کند. از سوی دیگر وضعیت نامناسب اشتغال دانش‌آموختگان دانشگاهی به خصوص رشته‌های کشاورزی که متأسفانه علی‌رغم نقش استراتژیک بخش کشاورزی نرخ بیکاری گروه مذکور بالاتر از میانگین و ۲۴/۸ درصد می‌باشد (۱۶)، نیز بر اهمیت موضوع می‌افزاید. از این رو با توجه به عدم انجام پژوهشی در این خصوص به شیوه حاضر، این پژوهش با هدف شناخت این عوامل و تدوین راهبردهای لازم برای افزایش کارآفرینی کشاورزی دانش‌آموختگان کشاورزی و منابع طبیعی انجام گرفته است.

مواد و روش‌ها

در این تحقیق برای شناسایی اولویت استراتژی‌های که باید به منظور گسترش کارآفرینی دانش‌آموختگان رشته‌های کشاورزی به کار رود، با استفاده از روش پیمایشی و مطالعه میدانی، اقدام به تشکیل ماتریس SWOT شد. در این روش مهم‌ترین عوامل درونی و بیرونی خلاصه لیست می‌شود و در اثر شناخت این عوامل مدیریت با استفاده از ماتریس SWOT می‌تواند استراتژی‌های خود را بر مبنای نقاط قوتی که ضعف‌هایش را حذف و یا کاهش داده و یا از استفاده از فرصت‌ها جهت دوری از تهدیدها قرار دهد (۳). نقاط قوت و ضعف به آن دسته از عواملی گفته می‌شود که جنبه درونی و ذاتی دارند و مدیریت بر آن‌ها کنترل دارد. فرصت‌ها و تهدیدها عوامل دیگری هستند که جنبه بیرونی دارند که به میزان زیادی می‌توانند در آینده برای کارآفرینی دانش‌آموختگان کشاورزی مفید یا زیان‌رسان باشد (۶).

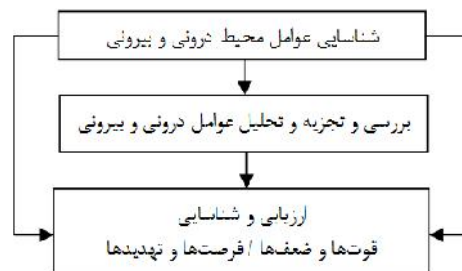
برای این کار با استفاده از نظرات متخصصین امر پرسشنامه‌ای محقق ساخت با ۴۱ گزینه تنظیم شد و با استفاده از تکنیک دلفی و به روش حضوری از کارشناسان و خبرگان خواسته شد تا قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها را اولویت‌بندی کنند. به منظور به

و نظام اجتماعی جامعه به گونه‌ای است که از دانش‌آموختگان آموزش عالی انتظار می‌رود که پس از فراغت از تحصیل بتوانند در بخش دولتی استخدام شوند. همچنین احمدپور داریانی (۱) نیز در مطالعه‌ای که درباره کارآفرینی دانشگاهی انجام داد بیان نمود که به علت اینکه جهت‌گیری کلی دانشگاه‌ها تاکنون دانش‌افزایی شناخت‌گرایانه بوده دانشجویان طی دوران تحصیل در دانشگاه تنها تخصصی در یک حوزه دانش را می‌آموزند، فارغ از این که بازار و صنعت چقدر به این دانش نیاز دارد. با این اوصاف نقش دانشگاه در کارآفرینی دانش‌آموختگان ویژه می‌باشد. همان گونه که حسینی و همکاران (۹) در مطالعه خود نشان داد، آموزش‌های فوق برنامه مرتبط با مهارت‌های شغلی، روش‌های تدریس خلاق، محتوای دروس، توان مهارت علمی در زمینه دروس، برنامه‌ریزی تحصیلی و شغلی و فضای علمی و رقابت شایسته در دانشگاه، بر کارآفرینی دانش‌آموختگان کشاورزی تأثیر گذارند که البته روش‌های تدریس خلاق مهم‌ترین آن‌ها شناخته شد. مطالعه اسکندری و همکاران (۴) نیز حاکی از نقش مثبت آموزش بر عملکرد کارآفرینانه دانش‌آموختگان کشاورزی است اما پژوهش مردان‌شاهی (۱۲) نشان داد، دانشجویان رشته‌های کشاورزی مورد مطالعه از نظر خصایص کارآفرینی دارای ضعف جدی می‌باشند و بهبود این امر، برنامه‌ریزی مجدد و مبتنی بر فرصت‌ها و نیاز جامعه را می‌طلبد.

از طرف دیگر عوامل فردی، شخصی و خانوادگی نیز بر کارآفرینی دانش‌آموختگان اثر گذارند. در این رابطه موحدی و همکاران (۱۳) روحیه کارآفرینی دانشجویان کشاورزی دانشگاه بوعلی همدان را بررسی کردند و جنسیت، سن، مقطع تحصیلی، و گرایش تحصیلی دانشجویان کشاورزی و اشتغال در کنار تحصیل را بر میزان روحیه کارآفرینی اثرگذار شناختند. همچنین عربیون و همکاران (۲) عوامل گرایش به اشتغال در بین دانشجویان دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی گرگان را بررسی نمودند و انگیزه‌های فردی و حرفه‌ای، مطلوبیت شغلی و حرفه‌ای، پیشرفت حرفه‌ای و شغلی، نیازهای مالی و رفاهی، توانمندی فردی و سودمندی اجتماعی را به عنوان مهم‌ترین عوامل شناختند. موحدی و همکاران (۱۴) نیز اثرات معنی‌داری در تفاوت بین روحیه کارآفرینی و قابلیت خلاقیت در مقاطع مختلف تحصیلی دانشجویان کشاورزی یافتند. اسکندری و همکاران (۴) روحیه و گرایش‌های کارآفرینانه دانش‌آموختگان کشاورزی را دارای اثر مثبت بر عملکرد کارآفرینی آنها تشخیص دادند. آنها در پژوهشی درباره عملکرد کارآفرینانه دانش‌آموختگان کشاورزی به این نتیجه رسیدند که محیط پیرامون کسب و کار حامی

مطالعات انجام شده در این حوزه، در محیط درونی شاخص‌های فردی و خانوادگی، دانشگاه کارآفرین، رفتار و انگیزه کارآفرینی و در محیط بیرونی شاخص‌های اقتصادی و فرهنگی، سیاست‌های دولت، بازار، عوامل محیطی و فن‌آوری و تکنولوژی انتخاب شدند. چنانچه شکل ۱ نشان می‌دهد، چهارچوب تدوین استراتژی را می‌توان در قالب مراحل شناسایی، گزینش و ارزیابی بیان نمود. متغیرهای محیط درونی و بیرونی ممکن است اثرات بالقوه هم‌زمان در ارتباط با اهداف و عملکرد سازمان داشته باشند. از ترکیب این اثرات مدیران چهار نوع راهبرد تهاجمی^۱، رقابتی^۲، محافظه‌کارانه^۳ و تدافعی^۴ را توسعه داده‌اند که گزینه‌های راهبردی از بین آنها انتخاب می‌شود (۸).

دست آوردن نتایج کامل‌تر، تدوین استراتژی‌ها بر اساس نظرات سه گروه کارشناسان سازمان جهاد کشاورزی، نظام مهندسی کشاورزی، اعضای هیات علمی دانشگاه و دانش‌آموختگان رشته‌های کشاورزی تنظیم شد. گروه اساتید شامل ۳۰ عضو هیئت علمی رشته‌های کشاورزی و منابع طبیعی بودند که از تمام گروه‌های آموزشی کشاورزی حضور داشتند که عمدتاً این افراد را مدیران گروه‌ها یا افراد با سابقه فعالیت اجرایی و پژوهشی تشکیل می‌دادند. گروه کارشناسان شامل ۳۰ تن از کارشناسان سازمان جهاد کشاورزی و سازمان نظام مهندسی کشاورزی استان مازندران بودند و گروه دانش‌آموختگان نیز شامل ۳۰ تن دانش‌آموخته رشته‌های کشاورزی و منابع طبیعی بودند. پس از بحث و بررسی و نظرخواهی از خبرگان و مقایسه با نتایج

شکل ۱- الگوی بررسی محیط درونی و بیرونی.

پس از تشکیل ماتریس عوامل قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها، به کمک ماتریس ارزیابی عوامل درونی (IFE)^۵ و ماتریس ارزیابی عوامل بیرونی (EFE)^۶ ضریب اهمیت و میزان اثرگذاری هر یک از عوامل بر کارآفرینی دانش‌آموختگان کشاورزی تعیین می‌شود. در جدول ۲ ماتریس ارزیابی عوامل محیط درونی، با جمع زدن کل امتیازات نهایی عوامل، امتیاز محیط درونی محاسبه می‌شود. از آنجایی که عدد امتیاز کل محیط درونی برای گروه دانش‌آموختگان ۲/۶۱، کارشناسان جهاد کشاورزی ۲/۵۱ و اساتید ۲/۶۳ می‌باشد که عددی بین ۲/۵ تا ۴ و نزدیک به ۲/۵ است، می‌توان نتیجه گرفت که در مجموع کارآفرینی دانش‌آموختگان کشاورزی در محیط درونی دارای قوت نسبی است.

نتایج و بحث

در مجموع از میانگین اهمیت نسبی به دست آمده از نظرات سه گروه مشارکت‌کننده برای شاخص‌های اصلی محیط درونی و بیرونی کارآفرینی دانش‌آموختگان مشخص شده که به ترتیب رفتار و انگیزه کارآفرینی ۱۴ درصد، سیاست‌های دولت ۱۳/۷ درصد، فن‌آوری و تکنولوژی ۱۳/۱ درصد، عوامل بازاری ۱۲/۷ درصد، عوامل فردی و خانوادگی ۱۲/۲ درصد، عوامل اقتصادی و فرهنگی ۱۲/۱ درصد، دانشگاه کارآفرین ۱۱/۴ درصد و عوامل محیطی ۱۰/۷ درصد اهمیت داشته‌اند.

پس از تعیین شاخص‌های اصلی در محیط درونی و بیرونی، مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار از دیدگاه خبرگان تعیین گردید. در جدول ۱ مهم‌ترین عوامل مؤثر بر کارآفرینی دانش‌آموختگان کشاورزی و منابع طبیعی در محیط درونی و بیرونی مرتب شده است.

جدول ۱- عوامل مؤثر بر کارآفرینی دانش‌آموختگان کشاورزی و منابع طبیعی در محیط درونی و بیرونی

شاخص‌های اصلی	عوامل مؤثر بر کارآفرینی	جذابیت
محیط درونی		
دانشگاه کارآفرین	۱- نقش مؤثر اساتید دانشگاه در کارآفرین شدن دانشجویان	قوت
	۲- داشتن تخصص و مهارت و ایده در زمینه کشاورزی و منابع طبیعی	قوت
	۳- آموزش‌ها و دوره‌های کارآفرینی مناسب و مؤثر در دانشگاه	قوت
	۴- نبود مشاوره‌های شغلی و برنامه‌ریزی تحصیلی مناسب برای دانشجویان	ضعف
	۵- نبود روحیه خودباوری و امید به آینده و تلاش و پشت‌کار در بین دانشجویان	ضعف
	۶- ارتباط ضعیف میان دانشگاه با صنعت و جامعه	ضعف
	۷- کاربردی نبودن پایان‌نامه‌ها و پژوهش‌های دانشجویی	ضعف
	۸- موضوعیت یافتن مدرک دانشگاهی در جامعه صرف‌نظر از کیفیت آن	ضعف
فردی و خانوادگی	۱- هم‌جواری با مناطق روستایی یا شغل کشاورزی پدر یا افراد خانواده	قوت
	۲- کمبود نقدینگی و منابع مالی	ضعف
	۳- نداشتن تجربه کار کشاورزی و زندگی در مناطق شهری	ضعف
رفتار و انگیزه کارآفرینی	۱- وجود روحیه استقلال‌طلبی در بین دانش‌آموختگان	قوت
	۲- وجود انگیزه برای پیشرفت در بین دانش‌آموختگان	قوت
	۳- وجود انگیزه برای کارآفرینی در بین دانش‌آموختگان	قوت
	۴- وجود روحیه ریسک‌پذیری در بین دانش‌آموختگان	قوت
	۵- وجود روحیه خلاقیت و نوآوری در بین دانش‌آموختگان	قوت
	۶- وجود روحیه مهارت رهبری و مدیریت در بین دانش‌آموختگان	قوت
محیط بیرونی		
عوامل اقتصادی و فرهنگی	۱- تقاضای بالا برای محصولات کشاورزی و فرآورده‌های غذایی در جامعه	فرصت
	۲- تقاضای ناشی از عادت‌های فرهنگی و مذهبی	فرصت
	۳- رکود اقتصادی و تورم	تهدید
	۴- وجود تحریم‌های اقتصادی	تهدید
سیاست‌های دولت	۱- وجود جوایز، مشوق‌ها، تسهیلات ویژه و امتیازات برای کارآفرینان کشاورزی و منابع طبیعی	فرصت
	۲- وضع قوانین و آیین‌نامه‌های مربوطه برای حمایت از ایده، خلاقیت و شرکت‌های دانش‌بنیان و کارآفرینی	فرصت
	۳- نظام بانکی ناکارا و شرایط ناعادلانه استفاده از تسهیلات بانکی	تهدید
	۴- سیاست‌های نامناسب تنظیم بازار و قیمت و دخالت‌های دولت در بازار	تهدید
	۵- وجود مالیات‌ها، عوارض گمرکی و حذف یارانه نهاده‌ها	تهدید
	۶- وجود استانداردها و مجوزهای سخت و دست و پا گیر	تهدید
	۷- وجود دیوان‌سالاری اداری طولانی و مشقت‌بار	تهدید
بازار	۱- امکان کارآفرینی در بخش حمل و نقل و توزیع محصولات کشاورزی	فرصت
	۲- امکان ایجاد ارزش افزوده بالا در بخش صنایع تبدیلی، فرآوری و بسته بندی	فرصت
	۳- امکان استفاده از فن‌آوری اطلاعات برای کارآفرینی در بخش کشاورزی	فرصت
	۴- مناسب نبودن قیمت محصولات و کالاهای کشاورزی در بازار	تهدید
	۵- عدم ثبات در بازار و نوسان قیمت‌های	تهدید
	۶- عدم وجود اطلاعات کافی در مورد قیمت‌های محصولات کشاورزی	تهدید
	۷- شبکه توزیع و حمل و نقل ناکارا	تهدید
	۸- عدم دسترسی کافی به انبار، سردخانه، کشتارگاه و سیلو	تهدید
عوامل محیطی	۱- وجود تنوع اقلیمی در کشور	فرصت
	۲- خشکسالی و عدم دسترسی به منابع آبی مناسب	تهدید
	۳- عدم دسترسی به زمین مناسب و حاصل‌خیز	تهدید
فن‌آوری و تکنولوژی	۱- امکان استفاده از فن‌آوری‌ها و دانش جدید مانند بیو و نانو تکنولوژی، مهندسی هسته‌ای و ...	فرصت
	۲- به‌کارگیری ماشین‌های اتوماتیک و ابزار مناسب برای ایجاد کارآفرینی	فرصت

جدول ۲- ماتریس ارزیابی عوامل درونی (IFE) توسعه کارآفرینی دانش‌آموختگان کشاورزی و منابع طبیعی

اولویت	دانش‌آموختگان			کارشناسان جهاد			اساتید			
	بسیار ضعیف	ضعیف	متوسط	بسیار ضعیف	ضعیف	متوسط	بسیار ضعیف	ضعیف	متوسط	
۹	۰/۲۱۵	۳/۳۸	۰/۰۶۴	۰/۱۸۰	۳/۳۳	۰/۰۵۴	۰/۱۸۹	۳/۵۷	۰/۰۵۳	S1= وجود روحیه استقلال طلبی در بین دانش‌آموختگان
۲	۰/۲۳۹	۳/۵۰	۰/۰۶۸	۰/۲۲۷	۳/۸۳	۰/۰۵۹	۰/۱۹۶	۳/۴۲	۰/۰۵۷	S2= وجود انگیزه برای پیشرفت در بین دانش‌آموختگان
۷	۰/۱۹۹	۳/۲۵	۰/۰۶۱	۰/۱۶۰	۳/۵۰	۰/۰۴۶	۰/۱۹۶	۳/۴۲	۰/۰۵۷	S3= وجود انگیزه برای کارآفرینی در بین دانش‌آموختگان
۸	۰/۲۲۲	۳/۳۸	۰/۰۶۶	۰/۱۲۸	۳/۱۷	۰/۰۴۰	۰/۱۸۹	۳/۵۷	۰/۰۵۳	S4= وجود روحیه ریسک پذیری در بین دانش‌آموختگان
۱	۰/۲۵۵	۳/۶۳	۰/۰۷۰	۰/۲۰۷	۳/۸۳	۰/۰۵۴	۰/۲۲۵	۳/۵۷	۰/۰۶۳	S5= وجود روحیه خلاقیت و نوآوری در بین دانش‌آموختگان
۴	۰/۱۸۵	۳/۲۵	۰/۰۵۷	۰/۲۱۷	۳/۸۳	۰/۰۵۷	۰/۲۱۱	۳/۴۲	۰/۰۶۲	S6= وجود مهارت رهبری و مدیریت در بین دانش‌آموختگان
۱۰	۰/۱۳۸	۳/۳۸	۰/۰۴۱	۰/۱۶۰	۳/۵۰	۰/۰۴۶	۰/۱۸۱	۳/۴۲	۰/۰۵۳	S7= همجواری با مناطق روستایی و شغل کشاورزی پدر یا افراد خانواده
۶	۰/۲۳۱	۳/۶۳	۰/۰۶۴	۰/۱۸۸	۳/۶۷	۰/۰۵۱	۰/۱۹۴	۳/۵۷	۰/۰۵۴	S8= نقش مؤثر اساتید دانشگاه در کارآفرین شدن دانشجویان
۳	۰/۲۳۹	۳/۶۳	۰/۰۶۶	۰/۲۳۷	۳/۶۷	۰/۰۶۵	۰/۱۹۱	۳/۴۲	۰/۰۵۶	S9= داشتن تخصص و مهارت و ایده در زمینه کشاورزی و منابع طبیعی
۵	۰/۲۲۳	۳/۵۰	۰/۰۶۴	۰/۲۱۷	۳/۶۷	۰/۰۵۹	۰/۱۸۳	۳/۲۸	۰/۰۵۶	S10= آموزش‌ها و دوره‌های کارآفرینی مؤثر در دانشگاه
۷	۰/۰۵۸	۱/۵۰	۰/۰۳۹	۰/۰۸۶	۱/۴	۰/۰۶۱	۰/۰۹۰	۱/۷۵	۰/۰۵۲	W1= نداشتن تجربه کشاورزی و زندگی در مناطق شهری
۵	۰/۰۶۹	۱/۳۸	۰/۰۵۰	۰/۰۷۸	۱/۰	۰/۰۷۸	۰/۰۹۴	۱/۵۰	۰/۰۶۳	W2= کمبود نقدینگی و منابع مالی
۶	۰/۰۶۵	۱/۵۰	۰/۰۴۳	۰/۰۶۷	۱/۶	۰/۰۴۲	۰/۰۸۸	۱/۵۰	۰/۰۵۹	W3= نبود مشاوره‌های شغلی و برنامه‌ریزی تحصیلی مناسب برای دانشجویان
۴	۰/۰۷۷	۱/۲۵	۰/۰۶۱	۰/۰۹۳	۱/۲	۰/۰۷۸	۰/۰۸۷	۱/۳۵	۰/۰۶۳	W4= نبود روحیه خودباوری و امید به آینده و تلاش و پشتکار در بین دانشجویان
۲	۰/۰۶۱	۱/۰۰	۰/۰۶۱	۰/۱۰۰	۱/۴	۰/۰۷۱	۰/۱۰۰	۱/۶۲	۰/۰۶۲	W5= ارتباط ضعیف میان دانشگاه با صنعت و جامعه
۳	۰/۰۷۸	۱/۳۸	۰/۰۵۷	۰/۰۸۵	۱/۲	۰/۰۷۱	۰/۱۰۱	۱/۵۰	۰/۰۶۷	W6= کاربردی نبودن پایان نامه‌ها و پژوهش‌های دانشجویی
۱	۰/۰۷۷	۱/۱۳	۰/۰۶۸	۰/۰۸۲	۱/۲	۰/۰۶۸	۰/۰۹۸	۱/۳۷	۰/۰۷۲	W7= موضوعیت یافتن مدرک دانشگاهی در جامعه صرف نظر از کیفیت آن
-	۲/۶۳	-	۱	۲/۵۱	-	۱	۲/۶۱	-	۱	جمع کل

با صنعت و جامعه با امتیاز ۰/۱ و نبود روحیه خودباوری و امید به آینده و تلاش و پشتکار در بین دانشجویان با امتیاز ۰/۹۳ مهم‌ترین نقاط ضعف در محیط درونی توسعه کارآفرینی کشاورزی دانش‌آموختگان می‌باشد. از دیدگاه اساتید دانشگاه نیز عوامل داشتن روحیه خلاقیت و نوآوری در بین دانش‌آموختگان با امتیاز ۰/۲۵۵ و داشتن تخصص و مهارت و ایده در زمینه کشاورزی و منابع طبیعی با امتیاز ۰/۲۳۹ مهم‌ترین نقاط قوت در محیط درونی برای کارآفرینی دانش‌آموختگان می‌باشد. در مقابل عوامل کاربردی نبودن پایان نامه‌ها و پژوهش‌ها با امتیاز ۰/۷۸ و عدم روحیه خودباوری، امید به آینده، تلاش و پشتکار با امتیاز ۰/۷۷ و موضوعیت یافتن مدرک دانشگاهی در جامعه صرف نظر از کیفیت با امتیاز ۰/۷۷ به عنوان مهم‌ترین نقاط ضعف کارآفرینی دانش‌آموختگان در

با توجه به جدول ۲، از دیدگاه دانش‌آموختگان داشتن روحیه خلاقیت و نوآوری در بین دانش‌آموختگان با امتیاز نهایی ۰/۲۲۵ و داشتن مهارت رهبری و مدیریت با امتیاز ۰/۲۱۱ دارای بیش‌ترین قوت برای کارآفرینی دانش‌آموختگان و عوامل کاربردی نبودن پایان نامه‌ها و پژوهش‌های دانشجویی با امتیاز ۰/۱۰۱ و ارتباط ضعیف میان دانشگاه با صنعت و جامعه با امتیاز ۰/۱ مهم‌ترین ضعف‌ها در کارآفرینی دانش‌آموختگان می‌باشند. همچنین از دیدگاه کارشناسان سازمان جهاد کشاورزی و سازمان نظام مهندسی کشاورزی و داشتن تخصص و مهارت و ایده در زمینه کشاورزی و منابع طبیعی با امتیاز ۰/۲۳۷ و وجود انگیزه برای پیشرفت در بین دانش‌آموختگان با امتیاز ۰/۲۲۷ دارای بیش‌ترین قوت در توسعه کارآفرینی دانش‌آموختگان می‌باشد و در مقابل عوامل ارتباط ضعیف میان دانشگاه

۰/۱۷۷ عواملی هستند که بیش‌ترین فرصت‌ها را در محیط بیرونی کارآفرینی دانش‌آموختگان ایجاد می‌کنند. همچنین عدم وجود اطلاعات کافی در مورد قیمت‌های محصولات کشاورزی با امتیاز ۰/۰۷۱ و شبکه توزیع و حمل و نقل ناکارا و رکود اقتصادی و تورم با امتیاز ۰/۰۶۶ عواملی هستند که بیش‌ترین تهدیدها را در محیط بیرونی کارآفرینی دانش‌آموختگان فراهم می‌کنند.

با توجه اهمیت نسبی عوامل می‌توان اظهار داشت که از دیدگاه سه گروه مشارکت‌کننده به عوامل تقاضای بالا برای محصولات کشاورزی و غذایی، ایجاد ارزش افزوده بالا در بخش صنایع تبدیلی، فرآوری و بسته‌بندی و استفاده از فن‌آوری اطلاعات به ترتیب به عنوان مهم‌ترین فرصت‌ها و عوامل رکود اقتصادی و تورم، عدم ثبات در بازار و قیمت‌ها و سیاست‌های نامناسب تنظیم بازار و دخالت‌های دولت در بازار به ترتیب به عنوان مهم‌ترین تهدیدها می‌توان اشاره نمود.

تعیین راهبردهای توسعه کارآفرینی دانش‌آموختگان. در مجموع از دیدگاه دانش‌آموختگان کشاورزی، کارشناسان و اساتید دانشگاه و با توجه به نتایج جداول ارزیابی عوامل درونی و بیرونی و عدد کل امتیاز نهایی می‌توان اظهار داشت که در محیط درونی قوت‌ها وزن بیش‌تر و در محیط بیرونی تهدیدها وزن بیش‌تری دارند. بنابراین، اولویت اجرایی در ماتریس SWOT اتخاذ راهبردهای محافظه‌کارانه (ST) است. با توجه به این که در محیط درونی قوت‌های زیادی در زمینه کارآفرینی دانش‌آموختگان کشاورزی وجود دارد، با اتخاذ راهبردهای محافظه‌کارانه می‌توان تهدید عوامل بیرونی را تا حد ممکن کاهش داد. در گام دوم، راهبردهای تهاجمی پیشنهاد می‌شود تا با استفاده از امکانات و ظرفیت‌های موجود بتوان از فرصت‌های لازم جهت افزایش کارآفرینی دانش‌آموختگان نهایت بهره‌برداری را نمود. در گام بعدی راهبردهای رقابتی پیشنهاد می‌شود. در این راستا با استفاده از فرصت‌های بیرونی کارآفرینی می‌توان تا حد ممکن نقاط ضعف درونی را جبران نمود. در نهایت راهبردهای تدافعی پیشنهاد می‌شود، به طوری که بتوان از موانع موجود بر کارآفرینی دانش‌آموختگان کاست و شرایط بیرونی را به نفع کارآفرینی تغییر داد.

محیط داخلی محسوب می‌شود. ماتریس ارزیابی عوامل محیط بیرونی در جدول ۳ بیان شده است. در این ماتریس با جمع زدن کل امتیازات نهایی عوامل، امتیاز کل محیط بیرونی به دست می‌آید.

با توجه به جدول ۳ عدد مجموع امتیاز نهایی محیط بیرونی برای گروه دانش‌آموختگان ۲/۲۶، کارشناسان جهاد کشاورزی ۲/۴۸ و اساتید ۲/۳۴ می‌باشد، بنابراین می‌توان گفت که در مجموع، کارآفرینی دانش‌آموختگان کشاورزی در محیط بیرونی امتیازی کم‌تر از ۲/۵ دارد، لذا کارآفرینی دانش‌آموختگان کشاورزی و منابع طبیعی در محیط بیرونی دارای تهدید نسبی است.

بر اساس جدول ۳ از دیدگاه دانش‌آموختگان کشاورزی امکان ایجاد ارزش افزوده بالا در بخش صنایع تبدیلی، فرآوری و بسته‌بندی با امتیاز ۰/۱۶۱ و تقاضای بالا برای محصولات کشاورزی و غذایی در جامعه با امتیاز ۰/۱۵۵ امکان کارآفرینی در حمل و نقل و توزیع با امتیاز ۰/۱۴۳ عواملی هستند که بیش‌ترین فرصت را برای کارآفرینی دانش‌آموختگان کشاورزی ایجاد می‌کنند. از سوی دیگر عوامل وجود استانداردها و مجوزهای سخت و دست و پاگیر با امتیاز ۰/۰۷۹ و خشکسالی و عدم دسترسی به منابع آبی مناسب با امتیاز ۰/۰۷۱ و رکود اقتصادی و تورم با امتیاز ۰/۰۷ بیش‌ترین تهدیدها را برای کارآفرینی دانش‌آموختگان کشاورزی ایجاد می‌کنند. همچنین از دیدگاه کارشناسان سازمان جهاد کشاورزی و سازمان نظام مهندسی کشاورزی عوامل تقاضای بالا برای محصولات کشاورزی و غذایی در جامعه با امتیاز ۰/۲۲۲ و امکان ایجاد ارزش افزوده بالا در بخش صنایع تبدیلی، فرآوری و بسته‌بندی و امکان استفاده از فن‌آوری‌ها نو مانند بیو و نانو تکنولوژی با امتیاز ۰/۲۰۲ بیش‌ترین فرصت‌ها را برای کارآفرینی فراهم می‌کنند و عوامل شرایط رکود اقتصادی و تورم با امتیاز ۰/۰۷۸ و تحریم‌های اقتصادی با امتیاز ۰/۰۷۴ و مناسب نبودن قیمت محصولات کشاورزی در بازار با امتیاز ۰/۰۷۳ مهم‌ترین تهدیدها برای کارآفرینی دانش‌آموختگان کشاورزی به حساب می‌آیند. به اعتقاد اساتید دانشگاه نیز عوامل امکان ایجاد ارزش افزوده در بخش صنایع تبدیلی، فرآوری و بسته‌بندی و امکان استفاده از فن‌آوری اطلاعات با امتیاز

جدول ۴- راهبردهای لازم برای افزایش کارآفرینی دانش‌آموختگان کشاورزی و منابع طبیعی

بیرونی	فرصت‌ها (O)	تهدیدها (T)
درونی	استراتژی‌های تهاجمی (SO)	استراتژی‌های محافظه کارانه (ST)
قوت‌ها (S)	<ul style="list-style-type: none"> شناسایی بازارهای جدید و تولید محصولات جدید متناسب با نیاز بازار. استفاده از ظرفیت‌ها در عرصه صنایع جانبی و فرآوری محصولات کشاورزی. تقویت مهارت استفاده از فن‌آوری اطلاعات در بخش کشاورزی و منابع طبیعی. تقویت مهارت مدیریتی و مقررات در زمینه حمایت از ایده‌ها و کارآفرینی برگزاری دوره‌های کارآفرینی مؤثر در شناسایی فرصت‌های موجود در بخش حمل و نقل و توزیع محصولات 	<ul style="list-style-type: none"> تلاش در جهت رشد اقتصادی و خروج از رکود با توجه به تقاضای بازار تلاش در جهت ثبات بازار و کاهش نوسانات قیمتی و تقویت صنایع تبدیلی استفاده از فن‌آوری اطلاعات در جهت کاهش قیمت‌ها و تنظیم بازار ایجاد شرایط عادلانه استفاده از تسهیلات بانکی از طریق وضع قوانین و مقررات حامی خلاقیت و کارآفرینی بهبود سیستم حمل و نقل و استفاده از ظرفیت‌های موجود در آن در جهت کاهش محصولات و کالاها
ضعف‌ها (W)	استراتژی‌های رقابتی (WO)	استراتژی‌های تدافعی (WT)
	<ul style="list-style-type: none"> کیفیت بخشی به آموزش‌های دانشگاهی و تناسب دروس با تقاضای جامعه ارتباط دانشگاه‌ها با صنایع در جهت تقویت و توسعه صنایع تبدیلی کاربردی نمودن پایان‌نامه‌ها و مقالات و حمایت از پژوهش‌های مرتبط با استفاده از فناوری اطلاعات در حوزه کشاورزی تقویت روحیه خودباوری و امید به آینده از طریق وضع قوانین حامی ایده‌پردازی و خلاقیت. جبران کمبود منابع مالی از طریق توسعه حمل و نقل و شبکه‌های توزیع 	<ul style="list-style-type: none"> خروج از رکود از طریق کیفیت بخشی آموزش‌ها و تقویت دانشگاه‌ها ارتباط دانشگاه با صنایع و جامعه در جهت شناخت متقابل و تدوین راه کارهای ثبات در بازار کاربردی نمودن پایان‌نامه‌ها و مقالات و حمایت از پژوهش‌های مرتبط با نحوه قیمت‌گذاری و تنظیم بازار تقویت روحیه خودباوری و امید و تلاش در دانشجویان از طریق حمایت‌های عادلانه بانکی بهبود نقدینگی و منابع مالی از طریق متناسب نمودن قیمت‌های محصولات و کالاها کشاورزی

دانشگاه‌ها، بیش از هر چیز مرسوم بهره‌مندی آن‌ها از قابلیت‌ها و شایستگی‌های لازم و نیز ظرفیت بهره‌گیری از قابلیت‌های مزبور می‌باشد. اشتغال دانش‌آموختگان، دیگر به صورت یک موضوع ساده کارایی مطرح نیست. چرا که دانشی که دانشجویان طی دوره آموزشی خود کسب می‌کنند، به سرعت کهنه و قدیمی می‌شود. در چنین شرایطی، آموزش عالی باید از بعد محیط درونی با بهبود برنامه‌های آموزشی و محتوای دروس دانشگاهی و به‌سازی فرآیندهای آموزشی مبتنی بر الگوهای تضمین کیفیت زمینه را برای پرورش و بروز شایستگی‌ها و قابلیت‌های دانش‌آموختگان فراهم آورد و در بعد محیط بیرونی رابطه خود را با محیط کسب و کار و نیازهای پس از فراغت از تحصیل حفظ کند. از جمله:

- تلاش در جهت ثبات بازار و کاهش نوسانات قیمتی.
- آموزش‌های کارآفرینی و یادگیری فنون بازار.
- اتخاذ سیاست‌های بازاری و قیمت‌گذاری مناسب محصولات کشاورزی.
- وضع قوانین مناسب برای حمایت از تولید و بخش کشاورزی.
- اعطای تسهیلات بانکی با شرایط مناسب به دانش‌آموختگان.
- سیاست‌های مناسب جهت دسترسی همگانی به منابع آبی با بهره‌مندی از شیوه‌های نوین آبیاری.

همان‌طور که نتایج نشان داد، شاخص‌های رفتار و انگیزه کارآفرینی از بین مجموعه شاخص‌ها مهم‌ترین نقش را در کارآفرینی دانش‌آموختگان دارند. در محیط بیرونی نیز سیاست‌های دولت، فن‌آوری و تکنولوژی و عوامل بازاری مهم‌ترین شاخص‌ها می‌باشند. به عبارتی دیگر، در بُعد درونی مهم‌تر از هر چیز برنامه‌ریزی در جهت تقویت روحیه و انگیزه کارآفرینی دانش‌آموختگان است. از تشکیل جدول ارزیابی عوامل درونی ملاحظه می‌شود که کارآفرینی دانش‌آموختگان کشاورزی دارای قوت نسبی است و از تشکیل جدول ارزیابی عوامل بیرونی نتیجه می‌شود که تهدید نسبی برای کارآفرینی دانش‌آموختگان کشاورزی وجود دارد، بنابراین، راهبردهای محافظه‌کارانه در جهت استفاده از قوت‌ها برای کاهش تهدیدها در اولویت بوده و پیشنهاد می‌شود که این راهبرد با نتایج پژوهش‌های افتخاری و همکاران (۱۷)، درویشی و همکاران (۱۸)، حاجی نژاد و همکاران (۱۹) و سجاسی قیداری و همکاران (۲۰) هم‌سو نمی‌باشد.

راهبردهای مختلفی را برای توسعه کارآفرینی دانش‌آموختگان با توجه به تنوع نقاط قوت، ضعف، تهدید و فرصت می‌توان در نظر گرفت. اما برحسب اولویت ابتدا راهبردهای محافظه‌کارانه، سپس اتخاذ راهبردهای تهاجمی پیشنهاد می‌شود. بی‌تردید کسب موقعیت شغلی مناسب از سوی دانش‌آموختگان

منابع

1. Ahmadpur dariani, M. 2002. Does Entrepreneurship Changes Universities Strategies? Approach Journal, 29: 15-26 (In Persian).
2. Arabion, A., G.H. Abdollahzade and A. Sharifzadeh. 2012. Investigating and Analyzing of Intension for Self-Employment among Students (Case of Gorgan University of Agricultural Sciences and Natural Resources). Iranian Journal of Agricultural Economics and Development Research, 44: 132-182 (In Persian).
3. Chang, H.H. and W.C. Huang. 2006. Application of a Quantification SWOT Analytical Method. Mathematical and Computer Modeling, 43: 158-169.
4. Eskandary, F., S.M. Hoseini and K. Kalantari. 2006. Factors Affecting the Performance of Entrepreneurial Graduates of Higher Education in Agriculture and Natural Resources in Iran. Agricultural Economics and Development, 14: 107-134 (In Persian).
5. Etzkowitz, H., A. Webster, C. Gebhardt and B. Terra. 2000. The Future of the University and the University of the Future: Evolution of Ivory Tower to Entrepreneurial Paradigm. Research Policy, 29: 313-330.
6. Fardar, D. 2000. Strategic Management (Translated by Arabi, S.M. and A. Parsaian). Cultural Researches Office Publication, First Edition, Tehran. 686 pp (In Persian).
7. Firuzkahi Moghadam, T. 2001. Different Streams in Higher Education of Iran, Tehran: Institute of Research and Planning in Higher Education, 318 pp (In Persian).
8. Hanger, J.D. 2002. Basic Strategic Management, Arabi, S.M. & Izadi, D. (translated), Cultural Researches Office Publication, First Edition, Tehran 344 pp (In Persian).
9. Hosseini, F., J. Hosseini and M. Soleimanpor. 2009. Effective Factors on Students Entrepreneurship of Agricultural Colleges in Tehran. Extension and Agricultural Education Sciences, 5: 101-112 (In Persian).
10. Jafarzadeh, M. and A. Bazargan. 2004. Analyzing Effective Factors on Entrepreneurship Tehran University Graduates. Management Culture, 2: 205-254 (In Persian).
11. Kiakajori, D., A. Kozagar and B. Amiri. 2012. The Importance of Entrepreneurship in Economic Development and Social, National Conference on Entrepreneurship and Management of Knowledge Based Business. Mazandaran, 1-11 (In Persian).
12. Mardanshahi, M.M. 2012. A Review on the Level of Creativity and Risk-Taking of Students of Agriculture Fields (Case Study, Sari University of Agriculture Sciences and Natural Resources). Journal of Innovation and Creativity in Human Science, 3: 1-23 (In Persian).
13. Movahedi, R., S. Jalilian and S. Armand. 2013. Entrepreneurial Personality Traits of Agricultural Students. International Journal of Agricultural Science. Research and Technology in Extension and Education Systems, 3: 7-12.
14. Movahedi, R., A. Yaghubi Farani, M.R. Khodaverdian and S. Zarei. 2010. Investigating Entrepreneurship Morale in Agricultural Students and Improve Approaches in Entrepreneurship Education. Extension and Agricultural Education Sciences, 3: 65-81 (In Persian).
15. Zamani, G. 2001. Forecasting needs for labors of agriculture sector and agricultural graduate employment, Tehran: Institute of Research and Planning in Higher Education, (In Persian).
16. Ministry of Cooperatives, Labour and Social Welfare. 2012. Quarterly Statistics, 4: 31 (In Persian).
17. Eftekhari, A.R., H. Sajasi Ghidari and S.H. Razavi. 2010. Development Strategy of Agricultural Entrepreneurship in Rural Areas (Case Study: Villages of Khodabande City). Village and Development, 13: 1-29 (In Persian).
18. Darvishi, H., M. Pazoki, H. Sadeghi and M. Beyranvandzade. 2014. Analysis of Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats of Greenhouse Culture in Entrepreneurship Development and Job Creation in Rural Areas (Case Study: Villages of Pakdasht County). Journal of Research & Rural Planning, 3: 101-114 (In Persian).
19. Hajinejad, A., J. Ghaderi, S. Khatami and G.R. Unosi. 2014. The Assessment of Employment and Identification of Comparative Advantage with Shift Share and Location Quotient & SWOT Models (Case Study: Birjand County). Majlis and Rahbord, 21: 5-35 (In Persian).
20. Sajasi Ghidari, H., M. Palouj, A.R. Eftekhari and T. Sadeghlu. 2011. Using Multi Criteria Decision Analysis Methods (MCDM) and SOWT in Presentation the Strategies of Agricultural Entrepreneurship in Rural Area. Agricultural Economics and Development, 19: 149-180 (In Persian).

Compilation of Agricultural Entrepreneurship Development Strategies among the Agricultural and Natural Resources Graduates

Mohammad Mahdi Mardanshahi¹ and Mohammad Ali Roshanfar²

1- Ph.D. of Entrepreneurship, Sari Agricultural Sciences and Natural Resources University
(Corresponding author: mehdi1352@yahoo.com)

2- Ph.D. Student, Sari Agricultural Sciences and Natural Resources University
Received: March 8, 2015 Accepted: September 7, 2015

Abstract

Nowadays, entrepreneurship of graduates has an important role in resolving the problem of unemployment and stimulating the economic development of the nations. Having the entrepreneurship capabilities and skills by graduates can resolve the problem of unemployment and help to development of agricultural sector. Hence, the present study analyzes the strategies of increasing the entrepreneurship of agricultural and natural resources graduates using survey method and strategic model of SWOT. Therefore, the views of 90 experts were used in three groups including experts of Agriculture Jihad Expert of Agricultural Engineering Organization and members of scientific boards and graduates of Sari Agricultural Sciences and Natural Resources University. According to the results of this study, 10 strengths and 7 weaknesses in the internal environment and 10 opportunities and 14 threats in the external environment were identified. Also, the results showed that the graduate entrepreneurship has the relative strengths in the internal environment and the relative threat in the external environment. Therefore, based on the present capabilities and capacities, performing the conservative strategies has priority. Then, some strategies for development of agricultural graduate entrepreneurship were offered.

Keywords: Agriculture sciences, Graduates, University Entrepreneurship, SWOT Matrix